

ΕΙΔΙΚΟ ΑΡΘΡΟ SPECIAL ARTICLE

Έγκαιρη παρέμβαση σε νεαρούς χρήστες παράνομων ψυχοδραστικών ουσιών με παραβατική συμπεριφορά

Η σχέση των ψυχοδραστικών ουσιών και της βίαιης συμπεριφοράς είναι πολύπλοκη, δαπανηρή και αδιαμφισβήτητη. Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η σχέση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών στη νεανική ηλικία με την παραβατικότητα, καθώς πολυάριθμες μελέτες καταγράφουν τον συσχετισμό χρήσης ουσιών και εγκληματικότητας. Η κατανόηση της πολυπλοκότητας της εφηβείας και της παρόρμησης των εφήβων για πειραματισμό με νέες και συχνά ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, καθώς και η αναγνώριση του αυξημένου κινδύνου παραβατικότητας της ευρύτερης ηλικιακής ομάδας των νεαρών χρηστών ουσιών, συμβάλλουν στη δημιουργία επιτυχημένων προγραμμάτων πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης, κατάλληλων για τις συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες. Η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών αντιμετώπισης της εξάρτησης και του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης έχει οδηγήσει στη δημιουργία των εναλλακτικών μέτρων φυλάκισης για νεαρούς ενήλικες, που αποτελούν οικονομικά συμφέρουσα επιλογή. Παρουσιάζονται τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στη χρήση ουσιών των εφήβων και των νέων και στη συναφή παραβατικότητα. Περιγράφονται επίσης οι δομές υποδοχής για νεαρούς παραβάτες χρήστες παράνομων ουσιών στην Ελλάδα και ειδικότερα η Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης του Οργανισμού κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), η οποία πραγματοποιεί έγκαιρη παρέμβαση στο στάδιο της σύλληψης, ενώ ενθαρρύνει τους νέους παραβάτες που κάνουν χρήση ουσιών να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία ενημέρωσης, αξιολόγησης, φροντίδας και παραπομπής σε θεραπεία, με στόχο τη μείωση της μελλοντικής χρήσης ναρκωτικών ουσιών και συναφών παραβατικών συμπεριφορών. Η νεοσυσταθείσα αυτή υπηρεσία αποτελεί μια απάντηση στις ανάγκες του πληθυσμού-στόχου και στις ελλείψεις που διαπιστώθηκαν στους σχετικούς κρατικούς φορείς. Επιπρόσθετα, ο ρόλος της είναι διασυνδεδετικός μεταξύ των διαφορετικών υπηρεσιών, με στόχο την ολιστική και την ουσιαστική αντιμετώπιση του νέου χρήστη. Παράλληλα, η ύπαρξη της εν λόγω υπηρεσίας συνάδει με το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για τα ναρκωτικά 2014–2020, που τονίζει την ανάγκη εξέτασης της διαχείρισης των προβληματικών χρηστών ναρκωτικών εντός του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικότερα από το στάδιο της σύλληψης.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τη διεθνή βιβλιογραφία, αλλά και τις σχετικές κλινικές έρευνες, είναι γνωστό ότι οι νεαροί χρήστες ναρκωτικών είναι ιδιαίτερα εύαλτοι στον φαύλο κύκλο των ναρκωτικών και της εγκληματικότητας.^{1,2} Η συσχέτιση ναρκωτικών και παραβατικότητας είναι αδιαμφισβήτητη και προκύπτει για λόγους άμεσους (φαρμακολογική ή νευρολογική επίδραση ναρκωτικών, τοξίκωση, βλάβη προκαλούμενη από παρατεταμένη χρήση, συμπτώματα απόσυρσης), αλλά

και έμμεσους (χρήση βίας με σκοπό την απόκτηση των ναρκωτικών ή ως μέσο επίλυσης διενέξεων).³ Επί πλέον, η βίαιη συμπεριφορά και η χρήση ουσιών μπορεί να είναι αποτέλεσμα συννόησης και για τον λόγο αυτόν να συνυπάρχουν. Από τα υπάρχοντα στοιχεία, διεθνώς, φαίνεται ότι η πλειονότητα χρηστών ναρκωτικών ουσιών έχει έλθει σε επαφή με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης σε κάποια στιγμή της ζωής τους.⁴

Παραδοσιακά, η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, και συγκεκριμένα ο χρήστης, αντιμετωπίζεται διαφορετικά

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2016, 33(1):115–123
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2016, 33(1):115–123

Π. Σκανδάμη,
Μ. Βετούλη,
Ε. Κερασιώτη,
Ε. Καφετζόπουλος,
Μ. Μαλλιώρα

Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών –
ΟΚΑΝΑ, Αθήνα

Early intervention for young users
of illicit psychoactive substances
who present delinquent behavior

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Έγκαιρη παρέμβαση
Εναλλακτικά μέτρα φυλάκισης
Εφηβεία και παραβατικότητα
Νεαροί παραβάτες χρήστες

Υποβλήθηκε 9.5.2015
Εγκρίθηκε 9.6.2015

από τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Τα παραδοσιακά μοντέλα διαχείρισης των προβλημάτων που σχετίζονται με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών αντιμετωπίζουν τον χρήστη ως ένα άτομο που χρήζει θεραπείας, ενώ το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης τον αντιμετωπίζει ως ένα άτομο ποινικά υπόλογο-παραβάτη.⁵ Τα όρια μεταξύ των δύο προσεγγίσεων δεν είναι πάντα ευδιάκριτα και ο συγκερασμός τους συνέβαλε ουσιαστικά στη δημιουργία προγραμμάτων εναλλακτικών της φυλάκισης.⁶ Παράλληλα, έχει διαπιστωθεί ότι η παραπομπή σε θεραπεία αποτελεί, οικονομικά, μια πιο συμφέρουσα επιλογή,⁶ γεγονός που έχει ιδιαίτερη σημασία σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και περιορισμού των κρατικών πόρων.

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, τα προβλήματα της χρήσης παράνομων ουσιών δεν περιορίζονται σε μια κοινωνική μειονότητα ή σε ειδικούς πληθυσμούς, αλλά αφορούν στο σύνολο της κοινωνίας. Και στη χώρα μας η παραβατικότητα είναι αλληλένδετη με τη χρήση. Μεγάλος αριθμός των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές βρίσκονται εκεί για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών (διακίνηση, κατοχή, εμπορεία) ή για παραβάσεις που σχετίζονται με την απόκτηση των χρημάτων για αγορά των ναρκωτικών.⁷

2. ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΟΥΣΙΩΝ

Η εφηβεία αποτελεί μια πολύπλοκη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Στη διάρκειά της, το νεαρό άτομο προσπαθεί να διαμορφώσει την ταυτότητά του. Επίσης, στο διάστημα του εν λόγω κρίσιμου αναπτυξιακού σταδίου πραγματοποιούνται σωματικές, ορμονικές και ψυχολογικές αλλαγές. Η ομάδα συνομηλίκων αποκτά κεντρικό ρόλο στη ζωή του εφήβου, ο οποίος αναζητά τη θέση του σε αυτή, χρησιμοποιώντας συχνά νέους τρόπους επικοινωνίας. Ο νέος είναι επιρρεπής στην πίεση αυτής της ομάδας και παράλληλα επιδιώκει αυτονόμηση από τους γονείς. Ταυτόχρονα, εντοπίζονται γνωστικά ελλείμματα στην αξιολόγηση του κινδύνου, που οφείλονται στη βραδεία ανάπτυξη του προμετωπιαίου φλοιού, η οποία ολοκληρώνεται μετά από την εφηβεία, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η άμεση αναζήτηση της ευχαρίστησης, η καινοτομία και η άμεση ανταμοιβή.⁸ Στο πλαίσιο αυτό, η περίοδος της εφηβείας χαρακτηρίζεται και από τον πειραματισμό με νέες και συχνά ριψοκίνδυνες συμπεριφορές, όπως είναι και η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών.^{9,10}

Σύμφωνα με τα τελευταία ερευνητικά δεδομένα, παρατηρείται αύξηση στο ποσοστό των εφήβων στην Ελλάδα που έχουν δοκιμάσει ή εξακολουθούν να κάνουν χρήση κάνναβης. Η κάνναβη είναι η πλέον συχνή παράνομη ουσία στον εφηβικό πληθυσμό. Το 2014, οι έφηβοι ηλικίας 15 ετών ανέφεραν ότι έχουν κάνει χρήση κάνναβης

έστω και μία φορά στη ζωή τους σε ποσοστό 9,6%. Στα αγόρια παρατηρούνται σημαντικά υψηλότερα ποσοστά πρόσφατης χρήσης κάνναβης, καθώς και επανάληψης της χρήσης, συγκριτικά με τα κορίτσια. Επί πλέον, το 2,1% των εφήβων εκτός από τη χρήση κάνναβης καπνίζουν τσιγάρα καθημερινά και καταναλώνουν συχνά οινόπνευμα. Ο κίνδυνος για συνέχιση της χρήσης, της κατάχρησης και της εξάρτησης, καθώς και η υιοθέτηση άλλων συμπεριφορών υψηλού κινδύνου, είναι υψηλός.¹¹

Οι περισσότεροι έφηβοι που καταφεύγουν σε θεραπευτικά προγράμματα είναι χρήστες κάνναβης. Η χρήση κάνναβης κατά τη διάρκεια της εφηβείας αυξάνει τον κίνδυνο κατάχρησης και εξάρτησης σε σύγκριση με την αντίστοιχη χρήση σε μεγαλύτερη ηλικία και σύμφωνα με τη θεωρία της «πύλης εισόδου» μπορεί να οδηγήσει σε χρήση και άλλων ουσιών.¹² Η κάνναβη έχει επίσης συνδεθεί με αυξημένο κίνδυνο ανάπτυξης ψύχωσης και σχιζοφρενικόμορφης διαταραχής, ιδιαίτερα σε άτομα με ένα συγκεκριμένο γονότυπο.¹³ Οι έφηβοι παρουσιάζουν επίσης αυξημένα ποσοστά ευκαιριακής ή και άμετρης χρήσης ουσιών.

Καθώς παρατηρούνται πολυάριθμες διαφορές μεταξύ των εφήβων και των ενηλίκων αναφορικά με τα προβλήματα που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών, κρίνεται απαραίτητο να σχεδιαστούν κατάλληλες στοχευμένες παρεμβάσεις για ανηλικούς και νεαρούς ενήλικες προσαρμοσμένες στα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου πληθυσμού.⁹

3. ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων, όπως αποτυπώνεται στη Στατιστική της Αστυνομίας (Ελληνική Επιτροπή UNICEF: *Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα το 2013*), παρουσιάζει εντυπωσιακή αύξηση, κατά 53,4%, κυρίως μεταξύ των ετών 2010 και 2011. Το 2012 μειώθηκε ελαφρά, σημειώνοντας τάση εξισορρόπησης, σε υψηλά όμως επίπεδα. Οι παραβάσεις αφορούσαν σε ποσοστό 72,2% στις κλοπές, σε 15,7% στον νόμο περί ναρκωτικών, σε 7,7% στις ληστείες, ενώ σε μικρότερα ποσοστά κυμαίνονταν η απλή σωματική βλάβη (2,1%), η ανθρωποκτονία με πρόθεση (0,2%) και ο βιασμός (0,2%).¹⁴

Σύμφωνα με στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθήνας, οι ανήλικοι παραβάτες της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (σε ορισμένες περιπτώσεις σε συνδυασμό και με άλλη παραβατική πράξη), σύμφωνα με την επεξεργασία των δικαστικών αποφάσεων των Δικαστηρίων Ανηλίκων Αθήνας για το δικαστικό έτος 2012–2013, ανήλθαν στους 235 (129 φυσικά πρόσωπα). Από αυτούς, οι 130 (81 φυσικά πρόσωπα) παραπέμφθηκαν στη δικαιοσύνη για το αδίκημα της προμήθειας ναρκωτικών ουσιών προς

ιδίαν χρήση, ενώ οι 105 (48 φυσικά πρόσωπα) για αγορά, κατοχή ή και πώληση ναρκωτικών ουσιών. Επί πλέον, 28 ανήλικοι που ενεπλάκησαν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης για άλλες παραβάσεις είχαν ιστορικό χρήσης.¹⁵

Οι ανήλικοι που εισήχθησαν σε δίκη για οποιαδήποτε αιτία, στην πλειονότητά τους (89,8%) ήταν αγόρια. Η κύρια ουσία χρήσης ήταν η κάνναβη (79,4%) και ακολουθούσε η ηρωίνη σε ποσοστό 20,6%. Ποσοστό 48,5% έκαναν περιστασιακή χρήση και το 20,6% πληρούσαν τα κριτήρια της εξάρτησης. Οι μισοί περίπου από αυτούς (47,8%) δεν είχαν προσεγγίσει ποτέ πρόγραμμα απεξάρτησης, ενώ ποσοστό 31,4% είχαν κάνει αποτυχημένες προσπάθειες παρακολούθησης προγράμματος.¹⁵

4. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών, οι αναγνωρισμένοι από το κράτος φορείς είναι ο Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), η Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αθηνών (ΨΝΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης (ΨΝΘ), η Ψυχιατρική Κλινική του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τα Γενικά Δημόσια Νοσοκομεία (σε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ), το ανεξάρτητο σωματείο ΘΗΣΕΑΣ στο πλαίσιο του Δήμου Καλλιθέας, το Ελληνικό Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής και Ερευνών και το Υπουργείο Δικαιοσύνης (φυλακές Ελαιώνα).¹⁵

Οι βασικοί τύποι θεραπείας που παρέχονται από τους προαναφερθέντες φορείς χωρίζονται σε τέσσερις διαφορετικούς τύπους παρέμβασης: Θεραπεία φαρμακευτικής αντιμετώπισης της εξάρτησης, ψυχοκοινωνικές θεραπευτικές παρεμβάσεις (εσωτερικής διαμονής ενηλίκων, εξωτερικής παραμονής ενηλίκων, εξωτερικής παραμονής εφήβων), ψυχοκοινωνικές θεραπευτικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο του ποινικού/σωφρονιστικού συστήματος και υπηρεσίες σωματικής αποτοξίνωσης.¹⁵

Στον τομέα της πρόληψης, προγράμματα υλοποιούνται από τα 75 Κέντρα Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, που λειτουργούν στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΟΚΑΝΑ με την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλους τοπικούς φορείς. Παρεμβάσεις πρόληψης υλοποιούνται και από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, κυρίως με προγράμματα Αγωγής Υγείας. Επί μέρους προληπτικές παρεμβάσεις υλοποιούνται και από άλλους φορείς, όπως το ΚΕΘΕΑ (Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης), το Ελληνικό Κέντρο Διαπολιτισμικής Ψυχιατρικής και Περιθάλψης, ο Ελληνικός

Ερυθρός Σταυρός, η Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω/ΨΝΑ και ΨΝΘ, η κίνηση «Πρόταση για έναν άλλον τρόπο ζωής» και φορείς της Εκκλησίας.¹⁵

5. ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Οι καθολικές παρεμβάσεις πρόληψης στοχεύουν στην αναβολή ή στην αποφυγή της έναρξης χρήσης ουσιών, με την παροχή των απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων στον νεανικό πληθυσμό.¹⁵

Οι παρεμβάσεις επικεντρωμένης πρόληψης απευθύνονται σε συγκεκριμένες υποομάδες «υψηλού κινδύνου» του νεανικού πληθυσμού ως προς τη χρήση ουσιών. Πρόκειται για εστιασμένες παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται σε επίπεδο ομάδας, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη ατομικοί παράγοντες κινδύνου.¹⁵

Οι παρεμβάσεις ενδεδειγμένης πρόληψης εστιάζουν στο άτομο και απευθύνονται μόνο σε άτομα τα οποία έχουν εκδηλώσει πρώιμα σημεία χρήσης ουσιών (χωρίς να πληρούνται τα κριτήρια της εξάρτησης), ψυχολογικά προβλήματα ή προβλήματα συμπεριφοράς που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών. Στόχος των εν λόγω παρεμβάσεων είναι η έγκαιρη διάγνωση και η παρέμβαση σε ατομικό επίπεδο.¹⁵

6. ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Η αυτόφωρη διαδικασία δεν εφαρμόζεται στους ανήλικους χρήστες, ενώ μεσολαβεί μεγάλο διάστημα από τη χρονική στιγμή της σύλληψης και της άσκησης ποινικής δίωξης έως τον χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης από το αρμόδιο δικαστήριο ανηλίκων. Εάν ο ανήλικος κατηγορηθεί για σοβαρή παράβαση κακουργηματικού χαρακτήρα, είναι πιθανό να διαταχθεί ως περιοριστικός όρος η επίβλεψη και η παρακολούθησή του από την υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων σε συνδυασμό και με την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος (άρθρο 282, παρ. 2, εδάφιο 2 του Ποινικού Κώδικα [ΠΚ]). Συχνά, επιβάλλεται ταυτόχρονα και η περιοδική παρουσία του στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής του. Η εμπλοκή των επιμελητών ανηλίκων στο στάδιο αυτό εξασφαλίζει την έγκαιρη καταγραφή αναγκών, ψυχοκοινωνικής παρέμβασης, διασύνδεσης του ανηλίκου και της οικογένειάς του με φορείς κοινωνικής προστασίας, καθώς και την άμεση κινητοποίηση για θεραπεία.¹⁴

Στην πράξη, όμως, παρατηρείται αφ' ενός μεν έλλειψη ειδικών θεραπευτικών δομών διαμονής για τον συγκεκριμένο πληθυσμό, ιδιαίτερα για όσους έχουν και ψυχική ασθένεια, αφ' ετέρου δε έλλειψη εξειδικευμένης διεπιστημονικής

ομάδας για την εξατομικευμένη αξιολόγηση και γνωμοδότηση προκειμένου να επιβληθούν τα κατάλληλα, κατά περίπτωση, θεραπευτικά μέτρα (άρθρο 123 ΠΚ). Από την κοινωνική έρευνα και από την ανταπόκριση του ανηλίκου στις προτάσεις του επιμελητή ανηλίκων θα εξαρτηθεί και η ειδική, εξατομικευμένου χαρακτήρα, αναμορφωτική αντιμετώπισή του από το δικαστήριο (Προεδρικό Διάταγμα [ΠΔ] 49/79 περί λειτουργίας της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων). Σε κάθε περίπτωση, η αποχή από την ποινική δίωξη υπό προϋποθέσεις (άρθρο 45^Α ΚΠΔ) αποτελεί μια δυνατότητα του συστήματος.¹⁴

7. ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΣΥΛΛΗΨΗΣ

Με βάση τη διεθνή πρακτική και τις ανωτέρω περιγραφόμενες διαδικασίες που παρατηρούνται στην Ελλάδα, αναδεικνύεται η ανάγκη έγκυρης και άμεσης παρέμβασης από το αρχικό στάδιο της σύλληψης. Το χρονικό διάστημα από την αρχική σύλληψη μέχρι την εκδίκαση της ποινικής υπόθεσης θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμο για την πορεία του ανηλίκου σχετικά με την εμπλοκή του στη χρήση ουσιών. Η διάγνωση της κατάστασης κάθε ανηλίκου (είδος, έκταση και βαρύτητα της εξάρτησης) είναι ιδιαίτερα σημαντική ώστε να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα προστασίας της ψυχικής και της σωματικής του υγείας.¹⁴

Επιπρόσθετα, η αξιολόγηση της προσωπικότητας του ανηλίκου, η πρόγνωση της εξέλιξής του και η επιλογή του κατάλληλου αναμορφωτικού-θεραπευτικού μέτρου συνιστούν λεπτό και εξειδικευμένο έργο, ενώ παράλληλα απαιτούν σωστή διαχείριση χρόνου και ειδική τεχνογνωσία.¹⁴

8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

Οι κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών και η ευρωπαϊκή στρατηγική για τα ναρκωτικά προτρέπουν τα κράτη να αναπτύξουν στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης πολιτικές που θα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, μέτρα θεραπευτικά και κοινωνικά, τα οποία να στηρίζουν τους χρήστες ουσιών προς την πορεία της απεξάρτησης και της κοινωνικής τους επανένταξης. Το σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για τα ναρκωτικά υπογράμμισε, από το 2000, την ανάγκη εξέτασης της διαχείρισης των προβληματικών χρηστών ναρκωτικών εντός του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και την έναρξή του από το αρχικό στάδιο της σύλληψης.¹

9. ΠΙΛΟΤΙΚΑ «ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ» ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Ο ΟΚΑΝΑ άρχισε, το 2013, τα «πιλοτικά προγράμματα,

εναλλακτικά της φυλάκισης», με στόχο τη δημιουργία μιας υπηρεσίας έγκαιρης παρέμβασης μετά από τη σύλληψη του παραβάτη χρήστη ουσιών. Πρόκειται για ένα καινοτόμο πρόγραμμα που υλοποιείται για πρώτη φορά στην Ελλάδα.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει την οργάνωση και τη λειτουργία υπηρεσίας που απευθύνεται σε χρήστες ναρκωτικών, οι οποίοι, λόγω της εξάρτησής τους, εμφανίζουν και παραβατική συμπεριφορά. Στοχεύει στη μείωση της βλάβης από τη χρήση ουσιών, στην πρόληψη της επιδείνωσης της υγείας των χρηστών, στη γενικότερη μείωση της εγκληματικότητας που σχετίζεται με τη χρήση ουσιών, στη θεραπεία των χρηστών, στην κοινωνική και στην επαγγελματική τους επανένταξη και στην αντιμετώπιση της συννόησης των εξαρτημένων, δεδομένου ότι οι χρήστες ουσιών παρουσιάζουν σε ένα μεγάλο ποσοστό και σοβαρές ψυχιατρικές διαταραχές.¹⁶

10. FRED GOES NET

Ο σχεδιασμός της συγκεκριμένης δράσης από τον ΟΚΑΝΑ αρχικά βασίστηκε στη λειτουργία του εναλλακτικού της φυλάκισης προγράμματος "Fred goes Net" (FreD), ενός προγράμματος έγκαιρης παρέμβασης για νεαρούς χρήστες ουσιών που εφαρμόζεται στην Κύπρο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.¹⁷

Το FreD είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα επιλεκτικής πρόληψης για τον νεανικό πληθυσμό υψηλού κινδύνου ως προς τη χρήση ουσιών. Αποτελεί ταυτόχρονα έγκαιρη παρέμβαση για νεαρούς χρήστες που έχουν συλληφθεί για πρώτη φορά. Το πρόγραμμα αρχικά αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε επιτυχώς στη Γερμανία στα τέλη της δεκαετίας του 1990, με στόχο την αντιμετώπιση της αυξανόμενης συχνότητας χρήσης παράνομων ουσιών από νέους στη Γερμανία και στην Ευρώπη γενικότερα. Οι παράμετροι που ελήφθησαν υπ' όψη είναι η άρνηση νεαρών ατόμων να ζητήσουν στήριξη και η ανεπάρκεια του συστήματος να στηρίξει τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα.¹⁷

Η μορφή της παρέμβασης στις 17 χώρες όπου εφαρμόζεται περιλαμβάνει αρχικά την παραπομπή του νεαρού ατόμου, που έχει σχέση με χρήση παράνομων και νόμιμων εξαρτησιογόνων ουσιών, από φορείς όπως η δικαιοσύνη, το σχολείο, ο εργασιακός χώρος, σε προγράμματα σχετικά με την απεξάρτηση. Μετά την παραπομπή, ο χρήστης ενημερώνεται για το περιεχόμενο και τους στόχους του προγράμματος και δίνει στοιχεία του ιστορικού του. Στη συνέχεια και ανάλογα με την αξιολόγηση του ατόμου προτείνεται η συμμετοχή στο πρόγραμμα μέσω της ομαδικής παρέμβασης, διάρκειας 8 ωρών, ή η συμμετοχή σε άλλο θεραπευτικό πρόγραμμα. Η ομαδική παρέμβαση παρέχει

γνώση για τις επιδράσεις και τους κινδύνους των ουσιών εξάρτησης, μάθηση των νομικών συνεπειών, αξιολόγηση του εαυτού και εναλλακτική επιλογή συμπεριφοράς έναντι της χρήσης. Τέλος, παρέχεται πιστοποιητικό συμμετοχής του χρήστη στο εν λόγω πρόγραμμα.¹⁷

Στόχοι του προγράμματος είναι η διεύρυνση των γνώσεων αναφορικά με τις εξαρτησιογόνες ουσίες και τις επιδράσεις τους, ο προβληματισμός και η αξιολόγηση της συμπεριφοράς χρήσης, η αλλαγή συμπεριφοράς, η ανάπτυξη δεξιοτήτων διαχείρισης του κινδύνου, η ανάπτυξη αισθήματος ευθύνης, η ενημέρωση για τα θεραπευτικά προγράμματα και άλλες υπηρεσίες.¹⁷

11. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού της εν λόγω υπηρεσίας στην Ελλάδα έγινε επαφή με το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο της Κύπρου, με στόχο την ανταλλαγή τεχνογνωσίας για τις ηθικές και τις πρακτικές δυσκολίες που εγείρονται κατά την εφαρμογή μιας τέτοιας υπηρεσίας, η οποία παρεμβαίνει στο στάδιο της αρχικής σύλληψης του χρήστη.

Στην περίπτωση της Κύπρου, η ίδρυση της υπηρεσίας παραπομπής πραγματοποιήθηκε σε άμεση συνεργασία με την αστυνομία και τη Γενική Εισαγγελία Κύπρου. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι το προσωπικό της υπηρεσίας παραπομπής αποτελείται από αστυνομικούς-λειτουργούς κοινωνικής παρέμβασης (ειδικευμένους στην Ψυχολογία, στην Κοινωνιολογία και στην Εγκληματολογία). Επιπρόσθετα, εντοπίστηκαν οι διαφορές του ποινικού συστήματος της Ελλάδας και της Κύπρου, καθώς και ο διαφορετικός τρόπος διοίκησης και στελέχωσης της αστυνομίας ανάμεσα στις δύο χώρες. Συνεπώς, κατέστη αμέσως αντιληπτό ότι θα υπήρχαν δυσχέρειες στην ομοειδή εφαρμογή του εν λόγω προγράμματος στην Ελλάδα, χωρίς τις απαραίτητες προσαρμογές.

12. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Το Ηνωμένο Βασίλειο, που αποτελεί το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα από τις χώρες που έχουν υιοθετήσει προγράμματα εναλλακτικού χειρισμού των χρηστών παράνομων ουσιών,⁶ εγκαθίδρυσε το 2003 πιλοτικές υπηρεσίες, οι οποίες υιοθέτησαν το σύστημα παραπομπής ανηλικών παραβατών χρηστών (ηλικίας 10–18 ετών) στο στάδιο της σύλληψης σε προγράμματα.¹⁸ Τα εν λόγω προγράμματα στηρίχθηκαν στην εθελοντική συμμετοχή των παραβατών χρηστών και δεν λειτούργησαν ανασταλτικά στην εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας.¹⁸ Η οπτική και το πλαίσιο λειτουργίας των προγραμμάτων αυτών συμφωνούν με τις

συνταγματικές διαδικασίες που ακολουθεί το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης και στην Ελλάδα.

13. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΜΕΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Τα εναλλακτικά της φυλάκισης προγράμματα του ΟΚΑ-ΝΑ σχεδιάστηκαν με στόχο να καλύψουν την ανεπάρκεια του υφιστάμενου συστήματος να στηρίξει τους νεαρούς παραβάτες χρήστες στο αρχικό στάδιο της σύλληψης, της αστυνομικής προανάκρισης και της κράτησης στον χώρο της Αστυνομίας. Η συγκεκριμένη υπηρεσία προσφέρει παρεμβάσεις μείωσης της βλάβης και δευτερογενούς πρόληψης και ονομάστηκε Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης.

Η Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης παρεμβαίνει έγκαιρα στην κρίσιμη στιγμή της σύλληψης και ενθαρρύνει τους νέους, ανήλικους και μετέφηβους παραβάτες που κάνουν χρήση ουσιών να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία ενημέρωσης, αξιολόγησης, φροντίδας και παραπομπής σε θεραπεία, με στόχο τη μείωση της μελλοντικής χρήσης ναρκωτικών ουσιών και συναφών παραβατικών συμπεριφορών.

14. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Η Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης απευθύνεται σε νεαρούς χρήστες παραβάτες του νόμου περί ναρκωτικών. Τα αρχικά κριτήρια συμμετοχής στο εν λόγω πρόγραμμα ήταν τα ακόλουθα: Να είναι ανήλικοι, ηλικίας 13–18 ετών ή να είναι νεαροί ενήλικες, ηλικίας 18–24 ετών, που συλλαμβάνονται για πρώτη φορά για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Ωστόσο, μέσα από την πρακτική διαπιστώθηκε η ανάγκη ανταπόκρισης σε παραπομπές κάποιων ατόμων που δεν πληρούσαν τα προκαθορισμένα κριτήρια. Οι εν λόγω παραπομπές περιλαμβάνουν και χρήστες με περισσότερες από μία συλλήψεις και αιτία σύλληψης που δεν αφορά σε παράβαση της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά.

15. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Η συνεργασία με την Ελληνική Αστυνομία (ΕΛΑΣ) είναι άμεση και ουσιαστική για την επαφή με τον πληθυσμό-στόχο. Η ΕΛΑΣ καλείται να ενημερώσει τους συλληφθέντες ανήλικους και νεαρούς χρήστες για την υπάρχουσα δομή του ΟΚΑΝΑ, καθώς επίσης το προσωπικό της υπηρεσίας σχετικά με τη σύλληψη παραβατών-χρηστών που πληρούν τα κριτήρια συμμετοχής στο πρόγραμμα. Η επιτυχία των παρεμβάσεων κινητοποίησης στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην από κοινού δράση των δύο συγκεκριμένων φορέων

κατά τη διάρκεια της κρίσιμης στιγμής της σύλληψης. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ο αποτελεσματικός συντονισμός μεταξύ των αστυνομικών αρχών και της υπηρεσίας προτείνεται ως αναγκαία πρακτική για την αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών προγραμμάτων^{1,19} και την αποφυγή απώλειας περιστατικών που θα επωφελούνταν από την υπηρεσία.

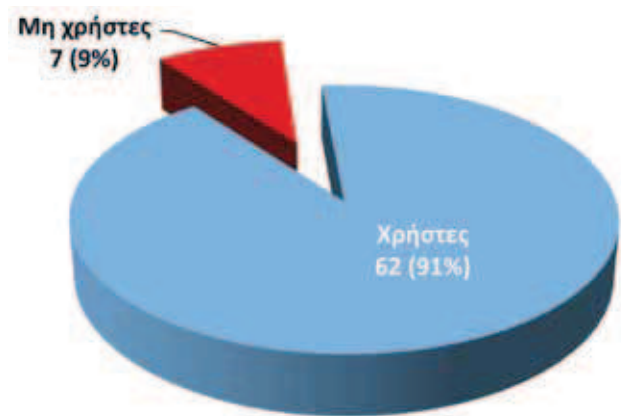
16. ΔΙΑΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ

Η Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης άρχισε να λειτουργεί στην Αθήνα το 2013 και κατόρθωσε να δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασίας μεταξύ του ΟΚΑΝΑ και άλλων φορέων υγείας, γεγονός που έχει ως συνέπεια την παροχή ολιστικής φροντίδας στους εξυπηρετούμενους. Συγκεκριμένα, οι φορείς με τους οποίους συνεργάστηκε είναι οι ακόλουθοι: Η Μονάδα Εφήβων και Νέων Ατόμων «ΑΤΡΑΠΟΣ», ο Σταθμός Φροντίδας Εξαρτημένων Ατόμων, η Ομάδα Δουλειάς στον Δρόμο (Streetwork), τα Κέντρα Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, οι Θεραπευτικές Μονάδες Φαρμακευτικής Αντιμετώπισης της Εξάρτησης. Συνεργάστηκε επίσης με το ΚΕΘΕΑ, το 18 Άνω, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) PRAKSIS, Athens Checkpoint, με τις ανακριτικές και τις εισαγγελικές αρχές. Η υπηρεσία δεν υποκαθιστά δημόσιες δομές και ειδικότερα δομές και υπηρεσίες της προστασίας του πολίτη και δικαιοσύνης στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους. Αντίθετα, σκοπός είναι η ενίσχυση του έργου τους σε διαδικαστικό στάδιο, όπου παρατηρείται απουσία υποστήριξης και κινητοποίησης προς ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και άτομα. Μάλιστα, το shock της σύλληψης είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί σε θετική κατεύθυνση στο πλαίσιο μιας τέτοιας παρέμβασης.

17. ΠΡΩΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Από τα 69 άτομα, για τα οποία η υπηρεσία κλήθηκε να εξυπηρετήσει στα συνεργαζόμενα τμήματα ασφαλείας, τα 62 (91%) δήλωσαν ότι σχετίζονται με τη χρήση, ενώ τα 7 (9%) δήλωσαν ότι δεν ήταν χρήστες ουσιών (εικ. 1).

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξε πολύ μικρός αριθμός συλλήψεων κοριτσιών (μόλις 4), ηλικίας 13–24 ετών, με τα οποία η υπηρεσία ήλθε σε επαφή κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της. Επιπρόσθετα, δύο από τα κορίτσια δεν δέχθηκαν περαιτέρω παρέμβαση στο τμήμα ασφαλείας, επιβεβαιώνοντας τη διεθνή βιβλιογραφία που αναφέρει ότι ο γυναικείος πληθυσμός που εμπλέκεται στη χρήση είναι σημαντικά μικρότερος^{11,15,20} (εικ. 2).



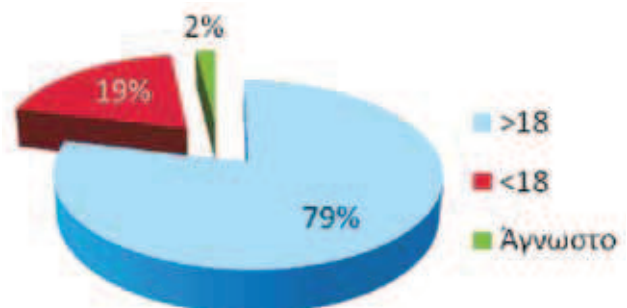
Εικόνα 1. Εφηβοί/νεαροί ενήλικες που ήλθαν σε επαφή με την υπηρεσία.



Εικόνα 2. Φύλο ατόμων που ήλθαν σε επαφή με την υπηρεσία.

Σχετικά με την ηλικία σύλληψης, η πλειονότητα (79%) αφορούσε σε νεαρά άτομα ηλικίας 18–24 ετών, ενώ το 19% αφορούσε σε εφήβους ηλικίας 13–18 ετών (εικ. 3).

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η δημοφιλέστερη ουσία μεταξύ των νεαρών χρηστών είναι η κάνναβη, στοιχείο που επιβεβαιώθηκε από το γεγονός ότι η υπη-



Εικόνα 3. Ηλικία ατόμων που ήλθαν σε επαφή με την υπηρεσία.

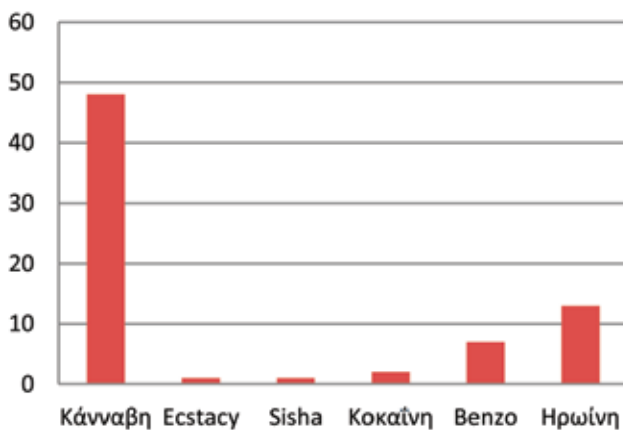
ρεσία εξυπηρέτησε ένα μεγάλο αριθμό νεαρών χρηστών κάνναβης^{9,11} (εικ. 4).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα συνεργαζόμενα Τμήματα Ασφαλείας (ΤΑ) συχνά εκδήλωναν έντονη δυσαρέσκεια για τον αριθμό των συγκεκριμένων συλλήψεων, υπογραμμίζοντας τον χρόνο και το προσωπικό που χρησιμοποιούσαν για συλλήψεις που οι ίδιοι θεωρούσαν ανούσιες. Επί πλέον, αναφέρονταν στις αρνητικές επιπτώσεις που έχει η ποινική διαδικασία στη ζωή των νεαρών χρηστών.

Από το σύνολο των ατόμων που αξιολογήθηκαν από την υπηρεσία στο αρχικό στάδιο της σύλληψης, κρίθηκε ότι 36 άτομα έχρηζαν περαιτέρω παρέμβασης (πίν. 1).

18. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ

Κατά τη διάρκεια της πιλοτικής φάσης του προγράμματος παρατηρήθηκε μικρός αριθμός παραπομπών χρηστών από τα συνεργαζόμενα ΤΑ, γεγονός που οφείλεται στον μικρό αριθμό συλλήψεων ατόμων τα οποία πληρούν τα προαναφερθέντα κριτήρια. Κατά γενική ομολογία των αστυνομικών αρχών, την κύρια αιτία σύλληψης της ηλικιακής ομάδας των 13–18 ετών αποτελεί η κλοπή. Όσον αφορά



Εικόνα 4. Χρήση ουσιών από άτομα που ήλθαν σε επαφή με την υπηρεσία.

Πίνακας 1. Αποτέλεσμα περαιτέρω παρέμβασης σε 36 άτομα.

Αποτελέσματα	Αριθμός ατόμων
Ολοκλήρωσαν το κινητοποιητικό πρόγραμμα της υπηρεσίας, διάρκειας 8 ωρών	11
Εισήλθαν στο πρόγραμμα, αλλά δεν ολοκλήρωσαν	10
Διέκοψαν μετά την αξιολόγηση στο στάδιο της σύλληψης	13
Φυλακίστηκαν λόγω σοβαρότητας του αδικήματος	2
Σύνολο	36

στην ηλικιακή ομάδα των 18–24 ετών, αναφέρθηκαν συχνές συλλήψεις για παράβαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, αλλά δεν αποτελούν την πρώτη σύλληψη, όπως ορίζει το υφιστάμενο πλαίσιο λειτουργίας της υπηρεσίας. Αυτή η διαπίστωση είναι σύμφωνη με τη διεθνή βιβλιογραφία. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τις μελέτες αξιολόγησης και την ανάλυση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων των αγγλικών προγραμμάτων παραπομπής ανήλικων στο στάδιο της σύλληψης, ο μειωμένος αριθμός παραπομπής παραβατών χρηστών αποτέλεσε σύνθετο φαινόμενο κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας τους.¹⁸ Οι κύριες αιτίες σύλληψης ήταν η κλοπή και η διάρρηξη, ενώ οι παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών διατηρούσαν ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κατοχή ναρκωτικών που προσέγγιζε μόλις το 2% των παραβάσεων.¹⁸ Αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώσεων ήταν η εφαρμογή νέων, ευέλικτων πρακτικών προσαρμοσμένων στις ανάγκες των εξυπηρετούμενων και των αστυνομικών αρχών. Συνεπώς, τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε όλους τους ανήλικους παραβάτες οι οποίοι δηλώνουν και χρήστες ουσιών, ανεξαρτήτως παράβασης. Αυτός είναι ο λόγος της επιτυχίας τους.^{1,2}

Επιπρόσθετα, η κύρια δυσκολία που έχει αντιμετωπίσει έως τώρα το πρόγραμμα στην Αθήνα είναι η έλλειψη έγκαιρης ενημέρωσης για συλλήψεις ατόμων που πληρούν τα κριτήρια. Αυτό συμβαίνει εξ αιτίας της μεγάλης ροής περιστατικών, ιδιαίτερα στα κεντρικά τμήματα, της έλλειψης προσωπικού, του ωραρίου και των συνθηκών εργασίας των αξιωματικών υπηρεσίας. Η ένταξη και η αφομοίωση μιας τέτοιας διαδικασίας στην υπάρχουσα κουλτούρα της ΕΛΑΣ απαιτεί χρόνο. Αυτό συνάδει με τη διεθνή εμπειρία, όπου παρατηρείται ότι χρειάστηκαν δύο χρόνια επαφής και παρουσίας των επαγγελματιών υγείας στα αστυνομικά τμήματα για την πλήρη εξοικείωση των αστυνομικών με τα εναλλακτικά της φυλάκισης προγράμματα.² Σε πολλές περιπτώσεις, ήταν απαραίτητη η καθημερινή φυσική παρουσία του προσωπικού των εν λόγω υπηρεσιών στα τμήματα. Η λύση σε τέτοιου είδους θέματα στην Ελλάδα δόθηκε μέσω της καθημερινής επικοινωνίας με τα συνεργαζόμενα τμήματα και με την καθιέρωση επισκέψεων σε μηνιαία βάση.

19. ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Η μεταγενέστερη εφαρμογή και η επέκταση της πιλοτικής φάσης οφείλει να επιλύσει τα προαναφερθέντα προβλήματα. Απαιτείται καλύτερη διασύνδεση με την Αστυνομία, τα υπάρχοντα θεραπευτικά προγράμματα και με άλλες υπηρεσίες υγείας, καθώς και τις υπηρεσίες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Λειτουργούσες, κοινωνικής φύσης, υπηρεσίες της δικαιοσύνης, όπως αυτή

των Επιμελητών Ανηλίκων, εξυπηρετούν ανάγκες συμβουλευτικής και παραπομπής στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας (8–18 ετών) και δεν παρεμβαίνουν σε ηλικίες >18 ετών, που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ενηλίκων και αντιμετωπίζουν ενδεχομένως τη φυλάκιση για παραβάσεις οι οποίες σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με χρήση ουσιών.

Επί πλέον, η φιλοσοφία της υπηρεσίας θα πρέπει να διέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές και τον σκοπό των εναλλακτικών της φυλάκισης προγραμμάτων. Βασικές αρχές των εν λόγω προγραμμάτων είναι η χρήση του συστήματος δικαιοσύνης ως μέσο που θα οδηγήσει τους χρήστες σε θεραπεία και επανένταξη, διεπιστημονική συνεργασία, μείωση της βλάβης και της εγκληματικότητας.^{6,21}

Το άνοιγμα των κριτηρίων, καθώς και η διεύρυνση της ηλικιακής ομάδας κρίνονται απαραίτητες ενέργειες για την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες που διαπιστώθηκαν. Η συγκεκριμένη ανάγκη προκύπτει από την ελληνική

πραγματικότητα και συνάδει με τη διεθνή εμπειρία, όπου εντοπίζονται επιτυχημένα προγράμματα.⁶

20. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το καινοτόμο αυτό πρόγραμμα, που κάνει μια έγκαιρη παρέμβαση κατά τη διάρκεια της σύλληψης, στοχεύει στη μείωση της βλάβης και στην πρόληψη μελλοντικών συμπεριφορών χρήσης και εγκληματικότητας. Βασικός στόχος είναι η λειτουργία μιας διεπιστημονικής υπηρεσίας διασύνδεσης που θα απαντά τόσο στις άμεσες όσο και στις μεσο-/μακροπρόθεσμες ανάγκες των εξυπηρετούμενων. Ένα επιπρόσθετο όφελος είναι η επικοινωνία και η συνεργασία μεταξύ υπηρεσιών υγείας και του συστήματος δικαιοσύνης, με στόχο την παροχή ολιστικής φροντίδας, καθώς και τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε αυτές. Τέλος, χρειάζεται χρόνο για να ενταχθεί και να αφομοιωθεί από το υπάρχον σύστημα, όπως συνέβη και στα προαναφερθέντα ευρωπαϊκά προγράμματα.

ABSTRACT

Early intervention for young users of illicit psychoactive substances who present delinquent behavior

P. SKANDAMI, M. VETOU LI, E. KERASIOTI, E. KAFETZOPOULOS, M. MALLIORI

Organization against Drugs – OKANA, Athens, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2016, 33(1):115–123

The relationship between use of psychoactive substances and violent behavior is complicated, costly and undeniable. This is a study of the relationship between drug use in young people and juvenile delinquency. Numerous reports associate drug use and criminality and here the current literature on adolescent and youth substance use and related delinquency is reviewed. Understanding the complexity of adolescence and recognizing the teenage tendency to experiment with new and often risky behaviors and the increased risk of delinquency of young drug users have contributed to the success of prevention and early intervention programs appropriate for this age group. Cooperation between addiction services and the criminal justice system has led to the creation of alternatives to imprisonment for young adults, which is a cost-effective option. The services for young offenders who abuse illegal substances in Greece are described, and in particular the Early Social Intervention Service for young drug users of the Greek Organization against Drugs (OKANA) provides early intervention at the stage of arrest and encourages young drug offenders to participate in a process of counseling, assessment, care and referral for treatment, in order to reduce future drug use and related criminal behavior. This new service attempts to cover the needs of the target population and the shortcomings identified in the relevant state bodies. One goal is thus to establish cooperation between the various different institutions involved in order to provide holistic and effective treatment for the young drug user. Such a service is consistent with the European Union (EU) Action Plan on Drugs 2014–2020, which emphasizes the need to consider the management of problem drug users in the system of criminal justice and in particular at the stage of arrest.

Key words: Adolescence and delinquency, Alternatives to imprisonment, Early intervention, Young drug offenders

Βιβλιογραφία

1. EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION. Annual report 2005: Selected issue 2: Alternatives to imprisonment – Targeting offending problem drug users in the EU. EMCDDA, Lisbon, 2005. Available at: http://www.drugs.ie/resourcesfiles/ResearchDocs/Europe/Research/2005/sel2005_2-en.pdf
2. NORTH INNER CITY DRUGSTASK FORCE. Changing track: A study informing a juvenile arrest referral pilot in the north inner city. NICDT Force, Dublin, 2005. Available at: <http://www.drugs.ie/resourcesfiles/research/2005/2663-2846.pdf>
3. HOAKEN PN, STEWART SH. Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior. *Addict Behav* 2003, 28:1533–1554
4. GODFREY C, EATON G, McDUGALL C, CULYER A. The economic and social costs of Class A drug use in England and Wales 2000. Home Office Research Study 249, London, 2002. Available at: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/>
5. 20110218135832/rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/hors249.pdf
6. ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ Η, ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Θ. Ψυχοδραστικές ουσίες και παραβατικότητα. *Ψυχιατροδικαστική* 2010, 3:10–11
7. ΜΑΛΛΙΩΡΗ Μ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ Κ. Εναλλακτικά της φυλάκισης προγράμματα για παραβάτες χρήστες παράνομων ουσιών. *Ποινική Δικαιοσύνη* 2009, 4:471–475
8. ΜΑΛΛΙΩΡΗ Μ, ΔΟΥΖΕΝΗΣ Α. Ψυχιατροδικαστική και χρήση ουσιών. *Ψυχιατροδικαστική* 2010, 3:1
9. CREWS F, HE J, HODGE C. Adolescent cortical development: A critical period of vulnerability for addiction. *Pharmacol Biochem Behav* 2007, 86:189–199
10. MARK TL, SONG X, VANDIVORT R, DUFFY S, BUTLER J, COFFEY R ET AL. Characterizing substance abuse programs that treat adolescents. *J Subst Abuse Treat* 2006, 31:59–65
11. WHITESELL M, BACHAND A, PEEL J, BROWN M. Familial, social, and individual factors contributing to risk for adolescent substance use. *J Addict* 2013, 2013:579310
12. ΚΟΚΚΕΒΗ Α, ΦΩΤΙΟΥ Α, ΚΑΝΑΒΟΥ Ε, ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. Εξαρτητικές συμπεριφορές στην εφηβεία: Μέρος Α. Χρήση ουσιών. Σειρά θεματικών τευχών: Έφηβοι, συμπεριφορές και υγεία. Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής (ΕΠΙΨΥ), Αθήνα, 2015
13. DENNIS M, BABORTF, ROEBUCK MC, DONALDSON J. Changing the focus: The case for recognizing and treating cannabis use disorders. *Addiction* 2002, 97(Suppl 1):S4–S15
14. CASPI A, MOFFITT TE, CANNON M, McCLAY J, MURRAY R, HARRINGTON H ET AL. Moderation of the effect of adolescent-onset cannabis use on adult psychosis by a functional polymorphism in the catechol-O-methyltransferase gene: Longitudinal evidence of a gene X environment interaction. *Biol Psychiatry* 2005, 57:1117–1127
15. ΖΑΓΟΥΡΑ Π. Όψεις της παραβατικότητας των ανηλίκων και η ποινική δικαιοσύνη. Θεσμοί – Αρχές – Διαδικασίες. Επιμορφωτικό σεμινάριο για τα πιλοτικά προγράμματα εναλλακτικά της φυλάκισης του ΟΚΑΝΑ. Αθήνα, Μάιος 2013
16. ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ. Ετήσια έκθεση 2014: Η κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών και των οινοπνευματωδών στην Ελλάδα. ΕΚΤΕΠΝ, Αθήνα, 2015. Διαθέσιμο στο: <http://www.ektepn.gr/Documents/PDF/Cover.pdf>
17. CRAWFORD V, CROME I. *Coexisting problems of mental health and substance misuse (“dual diagnosis”): A review of relevant literature*. Royal College of Psychiatrists, London, 2001
18. EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION. FreD goes net – early intervention for young drug users. EMCDDA, 2012. Available at: http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index52035EN.html?project_id=01DE11&tab=overview
19. HOME OFFICE. Evaluation of drug interventions programme pilots for children and young people: Arrest referral, drug testing and drug treatment and testing requirements. Matrix Research and Consultancy and Institute for Criminal Policy Research, Kings College. Home Office Online Report 2007:07/07. Available at: <http://dera.ioe.ac.uk/8468/1/rdsolr0707.pdf>
20. LARDNER C. Evaluation of the west Lothian arrest referral scheme, 2003. Available at: http://www.drugmisuse.isdscotland.org/publications/local/wl_report.pdf
21. EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION. European drug report 2014: Trends and developments. EMCDDA, Lisbon, 2014. Available at: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2014>
22. SKODBO S, BROWN G, DEACON S, COOPER A, HALL A, MILLAR T ET AL. The drugs intervention programme (DIP): Addressing drug use and offending through “tough choices”, 2007. Available at: http://www.researchgate.net/profile/Alisha_Cooper/publication/242456994_The_Drug_Interventions_Programme_%28DIP%29_addressing_drug_use_and_offending_through_%27Tough_Choices/links/54b4fc7e0cf28ebe92e4a653.pdf

Corresponding author:

P. Skandami, Organization against Drugs – OKANA, Athens, Greece
e-mail: pskandam@yahoo.gr